

Gebroeders Van der Oord halen nostalgische herinneringen op.

Bron: Nieuwe Noordhollandse Courant 30 april 1983

Beemster telde ooit 9 dagkaasfabriekjes

Bijna alle gebouwen van de vroegere kleine dagkaasfabrieken in de Beemster zijn nog te zien, zelfs met de oorspronkelijke naam. „De Volharding" aan de Hobrederweg dicht bij de Purmerenderweg moest wijken voor Rijksweg 7.

Cor¹ en Jan van der Oord zetten ze op een rijtje, met daarbij de huidige bestemming van de gebouwen, alsmede de naam van de laatste kaasmakers.

- * de „Wilhelmina", hoek Jisperweg / Hobrederweg, nu bakkerij Stevens, laatste kaasmaker Jan van der Oord sr.
- * de 'Unie', hoek Jisperweg / Volgerweg, particulier bewoond, laatste kaasmaker Jaap Nes.
- * de 'Hoop', eind Middenweg/hoek Zuiderweg, woonhuis; Cor Geuzebroek.
- * de 'Toekomst', hoek Rijperweg / Nekkerweg, woonhuis; Jacob IJff, tevens wethouder.
- * de 'Volharding', Hobrederweg/dichtbij Purmerenderweg, nu afgebroken; laatste kaasmaker Freek Groot.
- * „De Eendracht", hoek Oosthuizerweg / Nekkerweg, verbouwd als boerderij, fam. Kistemaker; laatste kaasmaker Klaas Leegwater.
- * „De Vlijt", Middenweg even voorbij „De Beemster Herberg", loonbedrijf; laatste kaasmaker C. Koorn.
- * de „Bamestra", Schoolstraat Middenbeemster; opslagplaats BB-spullen en jongerenhuisvesting; Jacob Haker.
- * „Arcadia", „zoetfabriek", Jisperweg voorbij R.K. kerk rechts; woonhuis: laatste kaasmaker Piet Nes.

Met kaas je brood verdienen verschaft een zeker aanzien

BEEMSTER. „Wij zijn als het ware in de melk geboren", is een uitspraak van Cor van der Oord, 72 jaar, wanneer hij spreekt over zijn jeugd en die van zijn zeven jaar oudere broer Jan. Elkaar aanvullend vertellen ze met smaak een nostalgisch verhaal over het leven en het harde werken zo rond de eeuwwisseling en daarna, op de talloze kleine kaasfabriekjes in de Beemster. Hun geschiedenis begint echter buiten de Beemster dijk, met het verhaal van hun vader Jan v.d. Oord Sr., door wier toedoen Cor en Jan Beemsterlingen werden.

Hun vader, geboren in 1872, kwam uit de plaats Burgervlotbrug, gemeente Zijpe. Door de landbouwcrisis in 1890 trok vader Jan naar Duitsland om daar het zuivervak te leren in een grote zuivelfabriek.

¹ (Ome) Cor van der Oord, 1910 - 1990



De broers Jan (links) en Cor van der Oord voor het gebouw, waarin toendertijd de kaasfabriek Wilhelmina was gevestigd.

Doordat de daar aangestelde directeur, de heer Groen, connecties had met de Hollandia Zuivelfabriek, gesitueerd aan de Klaterbuurt op de drempel van De Rijk, ging Jan van der Oord Sr. na zes jaar terug naar Holland. Alleen het opslaghuis aan de Klaterbuurt herinnert nog aan de Hollandia fabriek.

Eerst woonde het gezin van der Oord in De Rijk, om later naar een huisje vlak bij de fabriek te gaan, waar Jan jr. geboren werd. De 'Hollandia' was een zogeheten „zoetfabriek“, die de volle 'zoete' melk twee maal per dag van de boerderij ophaalde en tot boter en kaas verwerkte. Onder directeur Joustra, een streng man, werd gewerkt van 's morgens vijf tot 's avonds 10 uur. Jan van der Oord sr. werd hier aangesteld als chef kaasmaker. Er was een speciale wissel van de tram die naar de fabriek voerde vanwaar de kaas, in die dagen de bekende 'Luns'-kaasjes („nee hoor, heeft niks met minister Luns te maken...“) op transport gingen naar Amsterdam om vervolgens zelfs tot naar Amerika te worden vervoerd.

Vader Jan prefereerde zelfstandigheid en toen hij dan ook de kans kreeg om kaasmaker te worden in zuivelfabriek „De Goede Verwachting“ in Grootchermer verhuisde hij met zijn gezin na enkele jaren Schermerwaarts. In tegenstelling tot de 'Hollandia', voor die tijd een moderne fabriek, was De Goede Verwachting een dagkaasfabriek, die de afgeroomde melk van de boerderij éénmaal per dag verkaasde. De boterbereiding vond plaats op de boerderij van de gewonnen room. Op de fabriek werd wel weiboter gemaakt, die veelal naar Volendam ging.

Olieslager

Cor van der Oord werd op 7 oktober 1910 in Grootchermer geboren, de dag dat ene Jan Olieslager met een vliegtuigje van Alkmaar naar Heiloo vloog. De herinnering aan dit gebeuren, dat hét verhaal in de familie werd, doet de broers schaterlachen. „Duizenden mensen gingen naar die Olieslager kijken en onze vader wou ook maar al te graag naar Heiloo. De kranten stonden bol van die gebeurtenis. Moeder zei, ondanks opkomende weeën „je kunt nog wel gaan kijken, vader". Zo gezegd zo gedaan. „Cor wachtte netjes met geboren worden tot zijn vader terug was van dit historisch moment...

Het gezin woonde in de fabriek, waar zij tien jaar bleven. Het werk was zwaar, door het vele handwerk. De meewerkende vrouwen van kaasmakers stierven veelal jong. In een tijd, waarin de arbeider niet of nauwelijks meetelde, had echter de kaasmaker een zeker aanzien onder de bevolking. Zeker wanneer hij zijn vak verstond en dat deed Jan van der Oord sr. Zozeer zelfs dat hem dit niet altijd in dank werd afgenomen. Op zijn veertigste ging hij nog naar de Vakschool voor Kaasmakers in Hoorn, in de winter soms op de schaatsen vanaf Grootchermer. Onder leiding van dr. L.T.C. Scheij, de directeur, leerde hij veel.

Daardoor ontdekte hij op zeker moment dat een veehouder water in de melk deed. Zelfs nadat hij dit had bewezen aan de hand van een monster, dat in Hoorn werd onderzocht, kreeg hij zijn gelijk niet. Zo groot was het aanzien van een kaasmaker nou ook weer niet. Hij mocht een compliment in ontvangst nemen van directeur Scheij, dat wel, maar zijn werkplezier leed onder deze gebeurtenis. Temeer daar het feit bij de hele bevolking bekend was, zodat er zelfs een spotlied gezongen werd Tijmen, Tijmen, heb er water bij gedaan, ik heb em zelf met de emmer naar de pomp zien gaan", zongen de Grootchermers.

Sollicitatie

Op zeker dag vertelde veldwachter Brugman hem dat de „Wilhelmina" vrij was, kaasfabriekje op de hoek Hobrederweg/Jisperweg. Ene J.N. van Baar was de directeur (vader van Cor van Baar), waar gesolliciteerd moest worden. „Daags na de sollicitatie", vertelt Cor van der Oord, „was m'n vader zo nieuwsgierig of hij de baan gekregen had dat ie er op de fiets naar toe ging. Onderweg kwam hij de heer J.H. Köhne (vader van G. Köhne, bij de Beemsterlingen bekend als kenner van de streek) tegen, die hem vanaf de bakwagen met paard toeriep: „hé, je bent benoemd... Met vlag en wimpel", voegde hij daar aan toe. En zo kwam het gezin Van der Oord, de toen 4½ -jarige Cor met moeder in de kapwagen, terug.

Vele boeren uit Westbeemster hielpen met bakwagens mee verhuizen. Het jaar 1915 was enkele maanden oud. „Dat we er aankwamen speelde toevallig het draaiorgel van Piet en Siet, oude Beemsterlingen kennen die namen nog wel..."

Kaasmakers hadden in een periode van niet te grote rijkdom veel vóór op anderen. Een vrij huis, bovendien kaas, melk en boter tot hun beschikking.

Bakwagen

Tot aan 1928 kwam de melk naar de fabriek met paard en bakwagen of hondenkar Toen kwamen de auto's, zoals op een foto van de „Wilhelmina" te zien is.

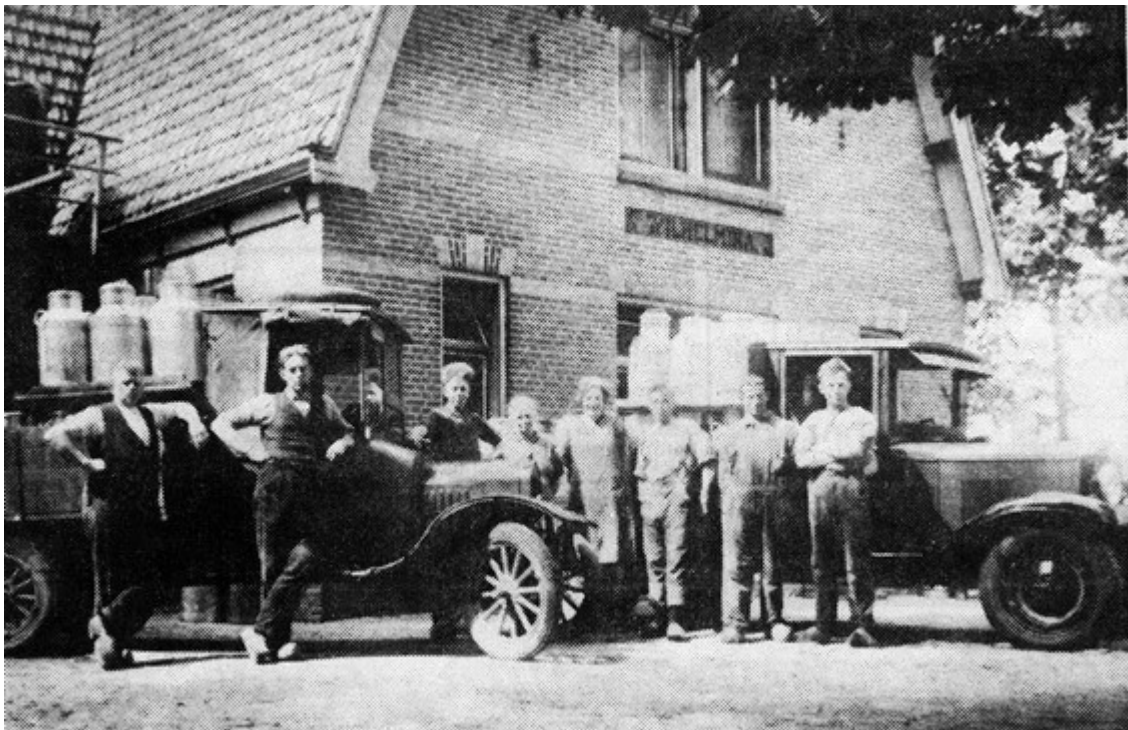
De kaas werd gewoonlijk verhandeld in Purmerend. Piet Smit, vader van de in Beemster bekende steenwerper Jan Smit was bij de „Wilhelmina" kaasmakter, hij nam de

handel in Purmerend voor zijn rekening. Met bakwagens werd de kaas op maandagavond of op dinsdagmorgen vroeg in ontvangst genomen door de heren Aarse en Limburg. Gedurende de nacht van maandag op dinsdag werd de wacht gehouden bij de kaas. De weiboter ging per pond in botertijnen, een soort blauwe houten wastobbetjes, naar de Boterweg in de Nieuwstraat (naast het huidige bejaardencentrum „Avondzon”), waar Dirk Koning deze verhandelde in zijn functie van botermarkter.

Wei

Jan kan zich de tijd nog herinneren dat hij wei uitdeelde aan de boeren, dat als varkensvoer werd gebruikt. Buren van de kaasfabriek „Wilhelmina” kwamen wel om twee centen wei, waar dan pannekoeken van gebakken werden. Dat was in de tijd dat rond de hoek Jisperweg/Hobrederweg nog heel wat neringdoenden hun brood verdienden.

Zoals Jan Rol² die op de Jisperweg een winkeltje en een herbergje had. Naast levensmiddelen kon de huisvrouw er ook garen en band halen. Verder waren er twee schoenmakers, Gerrit Jak en Klaas Jonker en nog twee café's, dat van Gerrit Verkuil die naast de nu nog bestaande slagerij Rijper een winkel en een klein tapcafétje dreef Uiteraard was er ook toen al de 'Kerckhaen'. Achter de nog bestaande smederij van Dekker was de Wagemakerij van Terra. Op de hoek van de Hobrederweg bevond zich de nering van G. Schipper, schilder, barbier en bezitter van een winkeltje. Vlak bij elkaar bakten de drie bakkers hun brood: Breed, Pauw en Klerk. De grootvader van de gebr. De Lange van slagerij 'De Rode Os' te Middenbeemster had in dit buurtschap vol levendigheid een noodslagerij.



De „Wilhelmina' met de twee oude Fordjes, ervoor de volgende personen: (rond 1928): v.l.n.r. Jan van der Oord Sr.; Jo Kluft; Cor van der Oord; zijn moeder Aagje van der Oord-Kistemaker; Nel Haan-Stekelenbos; hulpvaardige rechterhand in de kaasfabriek en huishouding; Sien Roet, Jaap Kluft en Jan van der Oord

² De eerste echtgenoot van 'Oma' Haker

Cor van der Oord bezocht de lagere school die aan de andere kant van de weg lag. In het gebouw zit nu een transportonderneming.

De sfeertekening van de buurt, „waar we altijd fijn gewoond hebben, iedereen hielp mekaar“, doet een tijd herleven van een opbrengst van 400 liter melk per dag, een tijd waarin de cent nog een echte cent was.

Ruzies

In 1930 kwam de „zoetfabriek" 'De Tijd'. De 'Wilhelmina' en de 'Unie' gingen als een der eerste dagkaasfabriekjes op in een groter geheel. Na veel praten en ruzies ook, tijdens emotionele vergaderingen volgden in een tijdsbestek van rond de tien jaar ook de andere fabriekjes.

Na de Tweede Wereldoorlog groeiden ook deze 'zoetfabrieken' uit tot gemechaniseerde kaasbedrijven, die onderling mede door hoge investeringen tot fusie overgingen. Voor de Beemster leidde dat in 1947 tot de oprichting van „De Combinatie“, die momenteel twee bedrijven, Beemster en Stompatoren exploiteert.

Cor van der Oord beziet die ontwikkelingen met de beschouwde opmerking van Heijermans: „De melk, de vis, wordt duur betaald" en - doelend op de toekomst - met het Oudejaarsrijm van Wim Kan „Waar gaan we met z'n allen toch naar toe".